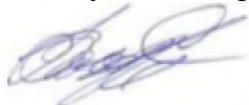

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор ЗВО з науково-педагогічної
та лікувальної роботи

Василь ПОГОРІЛИЙ

«13» січня 2025 року

ПОГОДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри медичної
біології

Світлана ХЛЄСТОВА

«13» січня 2025 року

СИЛАБУС

навчальної дисципліни
(вибірковий курс)

«ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ОНТОГЕНЕЗУ ЛЮДИНИ»

Спеціальність	I7 «Терапія та реабілітація»
Освітній рівень	Бакалавр
Освітня програма	ОПП «Ерготерапія», 2025
Навчальний рік	2025-2026
Кафедра	Медичної біології
Лектор	К.мед.н., доц. ЗВО Тетяна ШЕВЧУК
Контактна інформація	medbiology@vnmu.edu.ua вул. Пирогова 56 (морфологічний корпус)
Укладач силабусу	В.о. зав. кафедри, доцент Світлана ХЛЄСТОВА доц. ЗВО Тетяна ШЕВЧУК

1. Статус та структура дисципліни

Статус дисципліни	Вибіркова
Код дисципліни в ОПП та місце дисципліни в ОПП	OK1.7. Вибіркові компоненти 1 – го року навчання
Курс/семестр	1 курс (II семестр)
Обсяг дисципліни (загальна кількість годин/ кількість кредитів ЄКТС)	90 годин /3 кредити ЄКТС
Структура дисципліни	Лекції – 14 год Практичні заняття – 16 год Самостійна робота – 60 год В цілому: аудиторні заняття – 33%, самостійна позааудиторна робота – 67 %
Кількість модулів	1
Мова викладання	Українська
Форма навчання	Денна

2. Опис дисципліни

Коротка анотація курсу, актуальність. Предметним напрямком дисципліни є знання, які формують розуміння найважливіших законів життя, індивідуального розвитку організмів і спрямована на знайомство з відкриттями останніх років у дослідженнях біологічних систем різних рівнів організації живої матерії, розвиток розуміння найважливішої цінності життя та здорового способу життя, що і є підґрунтям для медичної освіти.

Передреквізити. Дисципліна «Вікові особливості онтогенезу людини» базується на знаннях здобувачів, отриманих на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти з таких навчальних предметів, як «Загальна біологія», «Біологія людини», «Індивідуальний розвиток людини».

Мета курсу та його значення для професійної діяльності. Метою дисципліни є формування знань та практичних навичок з біології розвитку людини для подальшого засвоєння здобувачами блоку дисциплін, що забезпечують природничо-наукову та професійно-практичну підготовку.

Постреквізити. Дисципліна «Вікові особливості онтогенезу людини» закладає в здобувачів фундамент для подальшого засвоєння ними знань із профільних теоретичних і клінічних професійно-практичних дисциплін.

Анатомія, фізіологія людини. Структурно-функціональна організація основних регуляторних систем: нервової, ендокринної та імунної. Морфогенез. Еволюція систем органів. Онтофілогенетична зумовленість вад розвитку систем органів людини.

Біологічна хімія. Молекулярно-генетичні основи росту і розвитку. Спадкові хвороби обміну речовин, що проявляються аномаліями розвитку.

Патологія. Морфологічний та клінічний прояв вроджених вад розвитку, зумовлених мультифакторними, спадковими та тератогенними факторами.

Основи неврології. Вроджені аномалії розвитку і спадкові хвороби з ураженням нервової системи.

Гігієна та екологія. Медична екологія. Екологічна освіта. Вплив екологічних факторів на перебіг онтогенезу людини.

Клінічний реабілітаційний менеджмент у педіатрії. Пренатальний розвиток людини. Передумови вроджених вад розвитку. Постнатальний онтогенез. Фізичний та нервово-психічний розвиток людини в різні вікові періоди.

Клінічний реабілітаційний менеджмент в кардіології та пульмонології. Вроджені аномалії розвитку і спадкові хвороби з ураженням дихальної, серцево-судинної систем.

3. Результати навчання

1. Застосовувати знання та розуміння доказової бази та філософського підґрунтя щодо природи, значення та цінності заняттєвої активності та участі, пояснювати їхній взаємозв'язок зі здоров'ям, добробутом, заняттєвою та соціальною справедливістю.
2. Інтегрувати у практичну діяльність знання типового розвитку людини, станів здоров'я, медичної термінології, патологічних процесів, які стосуються різних структур та функцій організму, принципів відновлення та одужання, протипоказань і застережень для безпечної та ефективної професійної практики.
3. Аналізувати вплив особистих факторів, цінностей, переконань та духовності, функцій і структур організму, аспектів фізичного, соціального, культурного та інституційного середовища на заняттєву активність і участь.
4. Застосовувати рефлексивне професійне мислення у процесі навчання та надання ерготерапевтичних послуг.
5. Застосовувати базові навички наукового пошуку, формулювання дослідницького питання, збору, критичного аналізу та оцінки даних, опрацювання джерел доказової інформації для написання студентських наукових робіт з дотриманням принципів доброчесності та обґрунтування рішень щодо застосування наукових даних у практичній діяльності.
6. Діяти згідно з нормативно-правовими вимогами, нормами професійної етики та деонтології та дотримуючись принципу неприпустимості корупції.
7. Вміти ефективно спілкуватись, формувати та підтримувати терапевтичні стосунки з пацієнтом/клієнтом, ефективно співпрацювати в професійному середовищі на основі цінування і поваги до рівних можливостей та заняттєвих прав, різноманітності та мультикультурності.
8. Застосовувати навички безперервного навчання для покращення професійної ідентичності та вдосконалювати значною мірою власний професійний розвиток протягом усього професійного життя, в самостійний та автономний спосіб.
9. Застосовувати навички щодо зміцнення та збереження індивідуального та громадського здоров'я шляхом використання заняттєвої активності людини.

4. Зміст та логістика дисципліни

Модуль 1 Вікові особливості онтогенезу людини	2 семестр 90 год /3 кредити	Лекції №№ 1-7 Практичні заняття №№ 1-8 Теми для самостійного опрацювання №№ 1-20
--	-----------------------------------	---

Модуль 1. Вікові особливості онтогенезу людини.

Тема 1. Вступ. Біологія індивідуального розвитку. Типи та етапи онтогенезу. Передембріональний період у людини.

Тема 2. Ембріональний період онтогенезу людини як безперервний і поетапний процес.

Тема 3. Цитогенетичні основи ембріонального розвитку. Регуляція ембріогенезу. Передумови вроджених вад розвитку.

Тема 4. Ембріогенез людини як основа здоров'я і патології. Критичні періоди ембріогенезу. Вроджені вади розвитку.

Тема 5. Постнатальний період онтогенезу людини: етапи, критичні точки та закономірності розвитку в біосоціальному аспекті.

Тема 6. Інтегрованість і цілісність організму людини та їх механізми порушень. Гомеостаз. Регенерація.

Тема 7. Зрілий вік як етап стабілізації функцій. Основи конституціональної антропології. Морфофункціональні типи конституції людини

Тема 8. Період старості і онтогенезі людини. Смерть як біологічне явище.

Теми лекційного курсу розкривають проблемні питання відповідних розділів медичної біології.

Практичні заняття передбачають теоретичне обґрунтування основних питань теми та засвоєння наступних практичних навичок:

- роботи з мікроскопом при дослідженні етапів ембріонального розвитку тварин;
- оцінки вікового рівня морфофункціонального розвитку людини;
- визначати період онтогенезу людини за ознаками, характерними для певного вікового етапу;
- адаптувати середовище до відповідного віку пацієнта;
- роботи в команді при рішенні ситуаційних задач професійного спрямування;
- дотримання біоетичних принципів з урахуванням віку та патологічного стану людини.

На практичних заняттях здобувачі оформлюють протоколи проведених досліджень в робочих зошитах, формулюють висновки до опрацьованої теми та розв'язують клінічно-орієнтовані ситуаційні задачі та тестові завдання.

Самостійна робота здобувача передбачає теоретичну підготовку до практичних занять та засвоєння лекційного матеріалу, опрацювання практичних навичок, вивчення тем для самостійної позааудиторної роботи, підготовка презентацій, таблиць, опрацювання наукової літератури та написання оглядів з наданих тем для індивідуальної роботи. Контроль засвоєння тем самостійної позааудиторної роботи здійснюється на практичних та заключному заняттях з дисципліни.

Тематичні плани лекцій, календарні плани практичних занять, тематичний план самостійної позааудиторної роботи, обсяг та напрямки індивідуальної роботи опубліковані на сайті кафедри.

Маршрут отримання матеріалів: Кафедра медичної біології/Студенту/Денна форма навчання/Ерготерапія/1курс/Навчально-методичні матеріали/або за посиланням <https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-медичної-біології#>. Доступ до матеріалів здійснюється з корпоративного акаунту здобувача s000XXX@vnmu.edu.ua.

5. Форми та методи контролю успішності навчання

Поточний контроль на практичних заняттях	Методи: усне або письмове опитування, тестування, електронне опитування, розв'язання ситуаційних задач, проведення навчально-наукових досліджень, їх трактування та оцінка їх результатів (оформлення протоколу в робочому зошиті)
Підсумковий контроль (залік) по завершенню вивчення дисципліни	Згідно чинного положення про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М.І. Пирогова (посилання https://www.vnmu.edu.ua/ загальна інформація/Основні документи)
Засоби діагностики успішності навчання	Теоретичні питання, тести, клінічно-орієнтовані ситуаційні завдання, практичні завдання, демонстрація практичних навичок

6. Критерії оцінювання

Оцінювання знань здійснюється згідно чинного положення про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М.І. Пирогова (посилання [https://www.vnmu.edu.ua/Загальна інформація/Основні документи](https://www.vnmu.edu.ua/Загальна_інформація/Основні_документи)).

Поточний контроль	За системою традиційних оцінок: 5 «відмінно», 4 «добре», 3 «задовільно», 2 «незадовільно»
Залік	За 200-бальною шкалою (середня арифметична оцінка за семестр конвертується в бали) Зараховано: від 122 до 200 балів Не зараховано: менше 122 балів (див. Положення про організацію освітнього процесу)
Оцінювання дисципліни:	Поточна успішність – від 122 до 200 балів (конвертація середньої традиційної оцінки за практичні заняття за 200-бальною шкалою). Індивідуальна робота – від 6 до 12 балів Сумарно від 122 до 200 балів.

Шкала оцінювання дисципліни: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	Для заліку
180-200	A	Відмінно	Зараховано
170-179,9	B	Добре	
160-169,9	C		
141-159,9	D	Задовільно	
122-140,99	E	Задовільно	Зараховано
60-121,99	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано зможливістю повторного складання
0-59,99	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано зобов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання знань здобувача

Оцінювання усної/письмової відповіді під час поточного контролю

Оцінка «відмінно» виставляється здобувачу, який глибоко і всебічно засвоїв теоретичний матеріал, грамотно і логічно його викладає. Він може вільно оперувати латинською термінологією, чітко відповідає на нестандартні питання за темою заняття, що свідчить про опанування рекомендованої літератури. Він уміє пов'язати матеріал даної теми з вивченими раніше розділами, виявляє елементи творчого мислення.

Оцінка «добре» виставляється здобувачу, який володіє теоретичним матеріалом, грамотно його викладає, не допускає при відповіді неточностей, уміє розкрити біологічну тему з позиції її медичного значення, але при цьому відповіді не виходять за межі підручника, методичних рекомендацій, зазнає труднощів при формулюванні висновків.

Оцінка «задовільно» виставляється здобувачу, який знає лише основи програмного завдання, але не розуміє окремі деталі, допускає неточності при формулюванні біологічних закономірностей, не вміє трансформувати загально біологічні принципи на організм людини, не розуміє медичних аспектів теми-завдання.

Оцінка «незадовільно» виставляється здобувачу, який не знає теоретичних основ теми-завдання, практичної роботи, допускає грубі помилки при відповіді, не засвоїв медичні аспекти теми.

Оцінювання виконання практичних навичок під час поточного контролю

Оцінка «**відмінно**» виставляється студенту здобувачу, який знає хід та послідовність самостійної навчально-дослідницької роботи для виконання практичного завдання, за умови, що студент самостійно проводить експериментальне дослідження, виявляє елементи творчого мислення, вишукує оптимальні варіанти постановки біологічного експерименту, засвоює необхідні практичні навички і вірно, з чіткими формулюваннями узагальнень та висновків оформлює протокол.

Оцінка «**добре**» виставляється здобувачу, який допускає неточності при виконанні практичної роботи, але здатний самостійно виявити допущені помилки та може продемонструвати виконання практичної навички в цілому, акуратно оформлює результати досліджень у протокол практичного заняття.

Оцінка «**задовільно**» виставляється здобувачу, який знає основи практичного завдання, але зазнає труднощів при виконанні дослідження, не може продемонструвати повну правильну послідовність практичних навичок, не може трактувати в повному обсязі результати проведених досліджень, неохайно оформлює протокол.

Оцінка «**незадовільно**» виставляється здобувачу, який не може продемонструвати виконання практичної навички, зазнає значних труднощів при виконанні досліджень, порушує порядок виконання практичної роботи, не реєструє хід роботи в протоколі.

Оцінювання виконання тестових завдань під час поточного контролю

Оцінка «**відмінно**» виставляється здобувачу, який при проведенні тестового контролю допускається не більше 10% неправильних відповідей (обсяг правильних відповідей 90-100%).

Оцінка «**добре**» виставляється здобувачу, який під час тестового контролю допускає не більше 25% помилок (обсяг правильних відповідей 75-89 %).

Оцінка «**задовільно**» виставляється здобувачу, який робить помилки не більш, ніж в 40% тестових завдань (обсяг правильних відповідей 60,5-74%).

Оцінка «**незадовільно**» виставляється здобувачу, який при тестовому опитуванні правильно розв'язує менше 60% тестових завдань.

7. Політика навчальної дисципліни/курсу

Здобувач має право на отримання якісних освітніх послуг та безпечне освітнє середовище в умовах воєнного стану, надзвичайних ситуацій та надзвичайних станів, доступ до сучасної наукової та навчальної інформації, кваліфіковану консультативну допомогу під час вивчення дисципліни та опанування практичними навичками. Політика кафедри під час надання освітніх послуг є студентоцентрованою, базується на нормативних документах Міністерства освіти та Міністерства охорони здоров'я України, статуті університету та порядку надання освітніх послуг, в тому числі при виникненні надзвичайних ситуацій, регламентованого основними положеннями організації навчального процесу у ВНМУ ім. М.І. Пирогова та засадах академічної доброчесності.

Дотримання правил розпорядку ВНМУ, техніки безпеки на практичних заняттях. Інструктаж з техніки безпеки проводиться на першому практичному занятті викладачем. Проведення інструктажу реєструється в Журналі інструктажу з техніки безпеки. Здобувач, який не пройшов інструктаж, не допускається до виконання практичних робіт.

Вимоги щодо підготовки до практичних занять. Здобувач повинен бути підготовленим до практичного заняття, тестові завдання до поточної теми мають бути розв'язані у робочому зошиті, схеми та таблиці заповнені.

На заняття слід приходити вчасно, без запізнення. Здобувач, який запізнився більше, ніж на 10 хвилин на заняття, не допускається до останнього і повинен його відпрацювати в установленому порядку.

На практичних заняттях здобувач має бути одягнений в робочу форму (медичний халат, шапочка). Здобувачі, які не мають робочої форми, не допускаються до заняття.

Здобувач повинен дотримуватись правил безпеки на практичних заняттях та під час знаходження у приміщеннях кафедри, діяти згідно встановлених інструкцій під час виникнення надзвичайних ситуацій.

Під час обговорення теоретичних питань здобувачі мають демонструвати толерантність,

ввічливість та повагу до своїх колег та викладача; при виконанні практичних завдань робоче місце має зберігатись у порядку та бути прибраним після виконання практичної роботи.

Використання мобільних телефонів та інших електронних девайсів. Використання мобільних телефонів та інших електронних пристроїв на занятті допускається тільки під час електронного тестування.

Академічна доброчесність. Під час вивчення дисципліни здобувач має керуватись Кодексом академічної доброчесності ВНМУ ім. М.І. Пирогова (<https://www.vnmu.edu.ua/> загальна інформація/ Основні документи/ Кодекс академічної доброчесності). При порушенні норм академічної доброчесності під час поточного та підсумкових контролів здобувач отримує оцінку «2» та повинен її відпрацювати своєму викладачу в установленому порядку протягом двох тижнів після отриманої незадовільної оцінки.

Пропуски занять. Пропущені заняття відпрацьовуються в порядку, установленому в чинному Положенні про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М.І. Пирогова (посилання <https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи) у час, визначений графіком відпрацювань (опублікований на сайті кафедри <https://www.vnmu.edu.ua/> кафедра медичної біології#) черговому викладачу. Для відпрацювання пропущеного заняття студент має надати заповнений протокол робочого зошиту з відповідної теми, пройти тестування та письмово чи усно відповісти на питання до теми заняття.

Порядок допуску до підсумкового контролю з дисципліни наведений в чинному положенні про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М.І. Пирогова (посилання <https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи). До підсумкового контролю допускаються здобувачі, які не мають пропущених невідпрацьованих практичних занять та отримали середню традиційну оцінку не менше «3».

Додаткові індивідуальні бали. Індивідуальні бали з дисципліни здобувач може отримати за індивідуальну роботу, обсяг якої оприлюднений на сайті кафедри в навчально-методичних матеріалах дисципліни, кількість балів визначається за результатами ІРС згідно чинного Положення про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М.І. Пирогова (посилання <https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи).

Вирішення конфліктних питань. При виникненні непорозумінь та претензій до викладача через якість надання освітніх послуг, оцінювання знань та інших конфліктних ситуацій, здобувач повинен спершу повідомити про свої претензії викладача. Якщо конфліктне питання не вирішено, то студент має право подати звернення до завідувача кафедри згідно Положення про розгляд звернень здобувачів вищої освіти у ВНМУ ім. М.І. Пирогова (<https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи).

Політика в умовах дистанційного навчання. Порядок дистанційного навчання регулюється Положенням про запровадження елементів дистанційного навчання у ВНМУ ім. М.І. Пирогова (<https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи). Основними навчальними платформами для проведення навчальних занять є Microsoft Teams, Google Meets. Порядок проведення практичних занять та лекцій, відпрацювань та консультацій під час дистанційного навчання оприлюднюється на веб-сторінці кафедри (<https://www.vnmu.edu.ua/> кафедра медичної біології/ Студенту або <https://www.vnmu.edu.ua/> кафедра медичної біології/ Новини).

Зворотній зв'язок з викладачем здійснюється через месенджери (Viber, Telegram, WhatsApp) або електронну пошту (на вибір викладача) в робочий час.

Правила поведіння при сигналі сповіщення «повітряна тривога». Дотримання правил розпорядку ВНМУ ім. М.І. Пирогова, техніки безпеки на практичних заняттях. Інструктаж з техніки безпеки та інструктаж з поведінням під час сигналу «Повітряна тривога!» проводиться на першому практичному занятті викладачем. Проведення інструктажу реєструється в Журналі інструктажу з техніки безпеки. Здобувач, який не пройшов інструктаж, не допускається до виконання практичних робіт.

8. Навчальні ресурси

Навчально-методичне забезпечення дисципліни оприлюднено на сайті кафедри. Маршрут отримання матеріалів <https://www.vnmu.edu.ua/> кафедра медичної біології/ Студенту.

Література:

Основна

1. Медична біологія: підручник / за ред. В.П. Пішака, Ю.І. Бажори. – Вид. 3-тє. – Вінниця: Нова книга, 2017. – 608 с.: іл.
2. Конспекти лекцій.

Додаткова.

1. Варенюк І.М., Держинський М.Е. Основи постнатального онтогенезу. – Київ, 2023.– 285 с.
2. Ендокринологія: підруч. для студентів вищ. мед. навч. закл. IV рівня акредитації / П. М. Боднар [та ін.] ; ред.: Ю. І. Комісаренко, Г. П. Михальчишин ; авт. передм. В. М. Мороз ; Нац. акад. мед. наук України. - Вид. 5-те, онов. та допов. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 536 с. : іл.
3. Загальна цитологія: підручник. / М.Е. Держинський, Н.В. Скрипник, А.С. Пустовалов, Г.В. Островська, І.М. Варенюк, О.К. Вороніна, Л.М. Пазюк, С.М. Гарматіна; упорядкування Н.В.Скрипник. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2020.– 640 с.
4. Міжклітинні взаємодії: [Навчальний посібник] / А.І. Драган, Г.М. Толстанова, І.С. Войтешенко, Т.Л. Давидовська, Г.П. Грабчук, О.Ю. Нипорко. - К., 2023. - 151 с.
5. Сиволоб А.В., Афанасьєва К.С. Молекулярна організація хромосом. [Навчальний посібник] ННЦ «Інститут біології та медицини», 2018. /https://biomed.knu.ua/images/stories/Kafedry/Genetika/Biblioteka/Mol_organ_%20of_%20chrom_site/Mol_organ_%20of_%20chrom.pdf
6. Статеве дозрівання дітей та підлітків шкільного віку / З. А. Шкіряк-Нижник, Л. М. Синчук, Л. М. Слободченко, І. В. Слепакурова // Щоденник сімейного лікаря та сімейної медсестри. 2018. - №6 (75). - С. 31-34.
7. Молекулярна біологія: підручник / Андрій Сиволоб. – 2-ге вид.,перероб. і доп. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2023. – 511 с.
8. Епігенетичні основи онтогенезу / С.В. Демидов, С.В. Серга, І.А. Козерецька, О.В. Мовчан, О.М. Вайсерман. – К.: Талком, 2019. – 262 с.
9. Резніков О. Г. Перинатальне програмування розладів ендокринних функцій і поведінки: монографія / О. Г. Резніков. - Київ : Наукова думка, 2019. - 272 с.
10. Ріст і розвиток дитини: основні закономірності та зміни при патології [електронний навчальний посібник] / Безрук В.В., Нечитайло Ю.М., Шкробанець І.Д. – Чернівці: БДМУ, 2025. – 110 с., іл.
11. Сілкіна Ю. В. Медична ембріологія з основами тератології: навчальний посібник / Ю. В. Сілкіна, М. П. Веропотвелян, Н. О. Данкович ; за заг. ред. Ю. Б. Чайковського. – Вінниця : Нова Книга, 2019. – 208 с.
12. Медична біологія, анатомія, фізіологія та патологія людини / Я. І. Федонюк [та ін.]. – Львів : Новий Світ – 2000, 2020. – 880 с.
13. Медична біологія, анатомія, фізіологія та патологія людини. Підручник / Федонюк Я. І., Дубінін С. І., Федонюк Л. Я., Котляренко Л. Т. – Львів: «Новий Світ-2000», 2024. – 880 с.
14. Медична біологія: підручник / В.В. Барціховський, П.Я. Шерстюк. – 5-е вид. випр. – К.: «Медицина», 2024. – 312с.
15. Медична біологія : підручник для студ. мед. закладів вищої та фахової передвищої освіти / Р. О. Сабадишин, С. Є. Бухальська. – 3-тє вид., зі змінами та допов. – Вінниця : Нова Книга, 2020. – 344 с. : іл.
16. Медична біологія: посібник з практичних занять / О.В. Романенко, М.Г. Кравчук.

В.М. Грінкевич, О.В. Костильов. — 2-е видання. — К.: «Медицина», 2020. — 472 с.

17. Основи біології людини: підручник. / Укладачі: Ю.Ю. Ільїна, Л.А. Перелигіна, Ю.О. Приходько. — Х.: НУЦЗУ, 2019. — 279 с.

18. Чайковський Ю. Б. Гістологія, цитологія та ембріологія: (атлас для самост. роботи студентів) / Ю. Б. Чайковський, Л. М. Сокурєнко. - Луцьк: Волин. обл. друкарня, 2006. - 152 с.

19. Чайковський Ю.Б. Стовбурові клітини: монографія / Ю. Б. Чайковський, О.І. Дельцова, С.Б. Геращенко. - Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. - 498 с.

Інформаційні ресурси

1. Електронна адреса сайту університету: <https://www.vnmu.edu.ua/>
2. Електронна адреса сайту бібліотеки університету: <http://library.vnmu.edu.ua>
3. Електронна адреса кафедри: medbiology@vnmu.edu.ua
4. Всесвітня організація охорони здоров'я: <https://www.who.int/>
5. Центр тестування: <https://test.testcentr.org.ua/>
6. МОЗ України: <https://moz.gov.ua/uk>
7. Центр громадського здоров'я МОЗ України <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan>
8. OMIM (Online Mendelian Inheritance in Man) - An Online Catalog of Human Genes and Genetic Disorders: <https://www.omim.org/>

9. **Розклад та розподіл груп по викладачам** опублікований на веб-сторінці кафедри (<https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-медичної-біології/> Студенту).

10. **Питання до проміжних та підсумкового контролів дисципліни** опубліковані на веб-сторінці кафедри (<https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-медичної-біології/> Студенту).

Силабус з дисципліни «Медична біологія» обговорено та затверджено на засіданні кафедри медичної біології

Протокол № 6 від «12» січня 2026 року

Відповідальний за курс

доцент ЗВО Тетяна ШЕВЧУК

В.о. завідувача кафедри медичної біології

доцент Світлана ХЛІСТОВА